

19. Сидихменов В.Я. Китай: страницы прошлого / В.Я. Сидихменов. – Смоленск: Русич, 2000. – 464 с.
20. Судихменов В. Китай: общество и традиции / В.Я. Сидихменов. – М.: Знамя, 1990. – 60 с.
21. То Цицзя. Китайские педагогические идеи / То Цицзя. – Пекин: Наука, 1987. – 493 с. (на кит. яз.)
22. У Юнтена. Китайські педагоги про виховання особистості // Шлях освіти – 1999. – № 3. – С. 31-34.
23. Франгос Х. Від Сократа до В. Сухомлинського через Ж. Піаже та Л. Виготського / У Юнтена // Початкова школа. – 1993. – № 10. – С. 18-20.
24. Цан Ванцю. Развитие идеи нравственности в КНР / Цан Ванцю. – Чанша, 1992. – 381 с. (на кит. яз.)
25. Цинь Цюаньтянь. Изучение образования в Китае / Цинь Цюаньтянь. – Цзинан: Хуан Хей, 1998. – Т. 1-5. (на кит. яз.)

УДК 37.017.92 (09)

**БРАТИ БОГДАН І КОРНИЛО ЗАКЛИНСЬКІ ПРО
ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Невмержицька О.В.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

У статті проаналізовано погляди братів Богдана та Корнила Заклинських на всебічне формування особистості. Доведено, що, визнаючи пріоритетність національного та морального виховання молодого покоління, брати Заклинські надавали також великої ваги його трудовому, фізичному та естетичному вихованню.

Ключові слова: Б. Заклинський, К. Заклинський, виховання, національне виховання, Пласт (Національна скаутська організація України), цінності виховання.

В статье проанализированы взгляды братьев Богдана и Корнила Заклинских на всестороннее формирование личности. Доказано, что, признавая приоритетность национального и нравственного воспитания подрастающего поколения, братья Заклинские придавали большое значение также его трудовому, физическому и эстетическому воспитанию.

Ключевые слова: Б. Заклинский, К. Заклинский, воспитание, национальное воспитание, Пласт (Национальная скаутская организация Украины), ценности воспитания.

The article analyzes the views of brothers Bohdan and Kornylo Zaklyns'kyi on comprehensive personality formation. It is proved that brothers Zaklyns'kyi acknowledged the priority of national and moral education of the younger generation, but also they paid great attention to working, physical and aesthetic education.

Keywords: B. Zaklyns'kyi, K. Zaklyns'kyi, education, national education, Plast (National Scout Organization of Ukraine), values of education.

Постановка проблеми. Розбудова сучасної системи освіти України потребує інноваційних підходів. Безумовно, сьогодні стоїмо перед необхідністю пошуку нових форм, методів, засобів навчання і виховання молоді. Проте для того, щоб дивитися у майбутнє, важливо пам'ятати про минуле. У кожній країні складаються свої традиції та особливості освіти, шкільництва. Зрозуміло, що на цей процес впливає історичний розвиток держави, менталітет народу, історія розвитку освітніх систем тощо. Саме тому звернення до педагогічної спадщини та історичного досвіду минулого може слугувати дороговказом у процесах розвитку сучасної української освіти.

З кожним роком для широкого загалу відкривається спадщина все нових і нових педагогів минулого, які витворили самобутні системи виховання молодого покоління або характеризувалися прогресивними поглядами на процеси навчання і виховання молоді.

Безумовно, на увагу заслуговує аналіз педагогічної спадщини Богдана і Корнила Заклинських, що протягом довгого часу була невідомо-

ма науковцям, педагогам. Адже навіть на архівній справі Заклинського Корнила у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України зберігається клеймо, яким нагородили його у радянські часи – «український буржуазний націоналіст-емігрант». А насправді він і його брати просто щиро любили Україну та робили усе для того, щоб вона стала незалежною квітучою державою.

Аналіз актуальних досліджень. Спадщина братів Заклинських до цього часу досліджена недостатньо. У науковій пресі переважають публікації, що стосуються поглядів Б. Заклинського на роль дитячої книги у вихованні молоді. Зокрема, саме цей аспект знайшов висвітлення у працях І. Скомороської [8] та О. Плитус [4 – 5]. Зокрема, І. Скомороська відзначає, що мета читання, за Б. Заклинським, полягає у доведенні думки дитини до такої здатності, щоб могла колись самостійно працювати, збирати дані про свою роль у природі та житті [8]. Натомість О. Плитус розглядає погляди педагога на дитяче читання у контексті національного виховання молодого покоління.

Мета статті полягає в аналізі поглядів братів Богдана та Корнила Заклинських на виховання молоді задля виокремлення ідей, що не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Високоосвічені, ерудовані, з широкими інтересами, брати Заклинські зробили серйозний внесок не лише у фольклористику, етнографію, літературознавство, літературу, але й у педагогіку. І Богдан, і Корнило Заклинські виявили себе талановитими учителями, авторами педагогічних праць, які не втратили своєї актуальності і сьогодні.

Безумовно, на них, як і на всіх братів Заклинських (а їх було восьмеро), великий вплив мало сімейне виховання, атмосфера сімейного вогнища. Їх батько Роман Заклинський (1832 – 1931) був письменником, літературознавцем, педагогом, культурно-освітнім діячем. Протягом 1891 – 1912 рр. працював у Львівській та Станіславській учительських семінаріях. Свої педагогічні ідеї він популяризував через такі видання, як газети «Діло», «Газета шкільна», «Шкільна часопись». Саме завдяки його зусиллям у Станіславі було засновано українську гімназію (1900).

Богдан і Корнило Заклинські пішли шляхом батька. Здобувши освіту у Станіславській гімназії та учительській семінарії, Богдан Заклинський (1886 – 1946) працював у секції Загальноукраїнської культурної ради у Відні, був учителем народних шкіл Закарпатської України, що входила на той час до складу Чехословацької Республіки, викладачем приватних українських навчальних закладів Галичини. Зокрема, він вчителював у таких населених пунктах Закарпаття, як Тур'ї Ремети, Дубриничі, Зарічів, Великий Бичків, Ясіня. Повернувшись на Галичину, працював у Золочеві, Львові, с. Медведівці на Тернопільщині тощо.

Богдан Заклинський залишив по собі більше сотні наукових статей, брошур, підручників, методичних посібників. Найбільш відомими серед них є «Український буквар» (1916), «Читаночка для чемних діточок» (1917), «Національне виховання» (1927), «Діяльна школа» (1927), «Виховання провідників» (1928).

Уже назви творів говорять самі за себе. Чільне місце у вихованні молоді педагог відводив формуванню національно свідомої, активної особистості, здатної вести за собою інших. «В часах великої переміни в нашій національній життю – найбільша задача виховання – се привчити молоде українське покоління до того, щоби воно могло гідно послужити визволенню й перебудові рідного краю» [6, арк. 26]. Саме молоде покоління здатне виконати завдання українського національного будівництва, а тому його виховання є найбільш важливою справою та необхідністю.

Б. Заклинський був переконаний, що «будучність нашого народу спочиває у гарнім та національнім вихованю дітей» [1, 30]. При цьому педагог уважав за доцільне звертатися до зарубіжного досвіду, з яким був добре обізнаний. Як приклад, він наводить особливості практики виховання громадянина у Західній Європі. «І ось Захід звертається до виховання, яке має розбудити дремаючі в людській душі великі пориви замилювання і готовності до особистих жертв. Глядають нових доріг у вихованні, щоби поборювати пановання індивідуальної волі з особистими забаганками, а заставити плекати в душі первні збірної волі» [6, арк. 28].

Приклад отакої жертвовності заради власного народу знаходимо і в біографії самого Богдана Заклинського. На початку Першої світової

війни він разом з п'ятьма братами вступив до Легіону Українських січових стрільців. Зрештою, слова з його праці «Що треба знати кожному українцеві?» [1] можна вважати життєвим кредо самого автора: «Покласти життя за свій народ – се найвища заслуга, яку чоловік може здобути...». Саме тому «найбільша честь належить ся тим героям!». Мабуть, завдяки життєвим обставинам самого Б. Заклинського західноєвропейський досвід був йому близьким та зрозумілим.

Відтак стає зрозумілим, якої великої ваги надавав вчений формуванню національно свідомого громадянина-патріота. При цьому він вказував, що «патріотизм – се щира любов до свого рідного народу і до рідного краю. А патріот – се той чоловік, що стараєть ся допомогти своєму народові і працює для нього з усіх своїх сил» [1, 26]. Отже, любов до Батьківщини має бути діяльною, проявлятися не у голосливих фразах, а у постійній роботі задля її блага та блага усіх співгромадян.

Педагог був організатором читалень «Просвіти», осередків «Рідної школи» та пластових об'єднань. Саме «Пластові» він надавав надзвичайно великого значення у вихованні молодого покоління, вважаючи, що він має можливість сформувати активних, діяльних патріотів батьківщини.

Пам'ятаємо, що «Пласт» – це організація дітей та молоді, яка постала у відповідь на потребу служіння українському народові. В основі діяльності цієї організації – унікальна виховна система, розроблена одним із її засновників д-ром Олександром Тисовським. Ця система, хоча й подібна до скаутської, але має низку своєрідних особливостей. Основною ідеєю діяльності «Пласту» є вірність високогуманним і загальнолюдським ідеалам – Богові, Батьківщині, своєму родові, близьким, вселюдству. Кожен пластун зобов'язується бути вірним Богові і Україні, допомагати іншим та жити за Пластовим законом.

Завдання виховання дітей та молоді Б. Заклинський окреслював так: «Виховання мусить бути в першій мірі спрямоване до рухливості (активності). Українська молодь теперішня мусить бути творча, витворити продуктивно, зробити величезну працю». Безумовно, таке завдання було народжене проблемами розбудови української нації, удосконалення усіх сфер її життя. «У всіх ділянках життя треба пра-

ці нової, творчої і дуже багато тої праці, тому треба виховати людей, для яких безупинна праця є радістю. А праці треба великої і в ділянці культурній, економічній та політичній». Усвідомлюючи велике виховне значення сім'ї та народної школи, вважаючи, що «сім'я-родина – це підвалина нації» [1, 30], педагог все ж значну роль у формуванні таких людей відводив «Пластові»: «до сеї праці має підготувати здібних і рухливих людей, ніхто інший, тільки Пласт» [6, арк. 47].

Реалізація цих завдань повинна здійснюватися, на думку Б. Заклинського, насамперед через виховання волі, інтелекту та моральності. «Щоби одержати таких рухливих людей, яких нам конче треба, мусимо звернути увагу на виховання волі. Се при національнім вихованню у нас найважливіше» [6, арк. 47]. Розвиток інтелекту та моральності необхідний для того, щоб молода людина могла ставити перед собою мету та йти до неї моральним шляхом.

Одним із найважливіших засобів виховання Б. Заклинський вважав дитячу книжку. Виступаючи у 1925 р. на сходах вчительсько-педагогічного гуртка міської школи в Рахові, педагог наголосив, що «Діточа книжка дає дітям, а через них і всьому народові – душевний розвиток, бо виховує нове покоління, свідоме своєї національності. Тож видимо що на книжках опирається будучність народу». Відтак доповідач спробував окреслити цінності, які повинна втілювати у собі дитяча лектура: «Вкладаймо в діточу книжку красу, добро и правду, щоби научилися їх знати и розуміти» [6, арк. 1]. Безперечно, у ситуації сучасної стагнації видання дитячої літератури це твердження залишається надзвичайно актуальним. Якщо ж не вдається видавати достатньої кількості найменувань книг для дитячого читання, то принаймні ті, які бачать світ, повинні втілювати у собі загальнолюдські цінності.

Мабуть, найкращим підтвердженням ефективності педагогічної діяльності для кожного педагога є вдячність колишніх вихованців та усвідомлення ними тієї великої роботи, яку щоденно здійснює педагог. Одним з найбільш промовистих вважаємо лист Глорії, написаний вчителю 14 травня 1927 р. до Ясіну. У ньому натрапляємо на такі рядки: «Отся завзятість, та любов яка є закріплена в наших селянських серцях, то вона походить від наших добрих вихователів, які не встидалися селяків бідних, та просвіщали їх. Кому ж ми маємо бути вдячні? Хто ста-

рався нас просвітити? Ви Професоре ми се знаємо і добре пам'ятаємо – хто не стидався нас. Се були Ви се була Ваша праця. І так тепер наш батьку Професоре я тепер як побачу де Ваші слова, то зразу усвітить у мені велика завзятість та любов до свого народу» [2, арк. 24].

Молодший брат Богдана Заклинського Корнило (1889 – 1966) здобув ґрунтовну освіту. Він навчався у Станіславській гімназії, а відтак продовжив навчання у Віденському, Чернівецькому та Львівському університетах, закінчивши у 1915 р. філософський факультет. Працював вчителем у с. Вашківці на Буковині, протягом 1920 – 1938 рр. був професором Берегівської української приватної гімназії. Як і старший брат, був активістом «Просвіти», організатором пластового руху.

Погляди Корнила Заклинського на виховання підростаючої особистості були співзвучними з ідеями Богдана Заклинського. У вихованні молодого покоління провідну роль відводив формуванню національної самосвідомості українців, вважаючи, що життя нації полягає у задоволенні властивих народові потреб, серед яких: національно-культурні; економічні; політичні [8].

Безумовно, для цього потрібно виховувати свідомих українців та добрих громадян своєї вітчизни. Зробити це можна, на думку К. Заклинського, лише у рідній школі рідною мовою.

Стаття «Завваги до практичних занять», яка зберігається у фонді Корнила Заклинського у ЦДАВО України, присвячена, здавалось би, вузькій методичній проблемі щодо організації ручних робіт. Проте у ній виражені погляди автора на виховання молоді, які стосуються формування всебічно розвиненої особистості, адже торкаються і морального, і трудового, і фізичного, й інтелектуального та естетичного виховання.

При цьому одним з найважливіших засобів виховання, на думку педагога, є праця: «Найбільше виховує праця, чин – діло, особиста здатність, самодіяльність, цей принцип діяльній школи. Кожній одиниці лишити можливість, щоби себе індивідуально якнайкраще розвинула та проявила для добра громадянства» [9, арк. 6].

Безперечно, ці слова не втратили актуальності і сьогодні, як і виховні завдання, які ставить К. Заклинський перед школою, зокрема перед практичними заняттями.

Найважливішим завданням ручних робіт педагог уважав творче напруження думки дитини при праці. Це уможливить реалізувати низку інших завдань, а саме:

«Виховати маємо в дітях: відоме відношення до всякого трудового процесу; пошана для кожної творчої праці не вважаючи на її зміст; розвиток волі до творчості і прямування втілювати свої ідеї в конкретну практичну форму; розвиток самосвідомості в дитині про саму себе, як необхідного корисного працівника дитячого колективу, громадянства, народу, держави; розвиток здібності та індивідуальних прикмет дитини» [9, арк. 2].

Реалізовувати ці завдання педагог закликає через здійснення розумового, морального, фізичного, естетичного та трудового виховання. Адже «розвиток естетичного смаку, симетрії, систематики, точності, самостійності в праці, любові до праці, це все заслуга ручних робіт. Вони підсвідомо підносять моральну вартість дитини». Виконуючи ті чи інші практичні завдання, діти отримують «нагоду до конкретного думання», вправи «займають її практично». «При праці вона (*дитина – Н.О.*) обсервує кожну річ докладно, пригадується над подробицями і зміцняє свої поняття... Під час розмов при ручній праці, діти щораз сміливіше висловлюються про подробиці, дають щоразу влучніші висновки, а це починається до опанування рідної мови» [9, арк. 1].

Зрозуміло, що для забезпечення кожній особистості всебічного розвитку, важливо, щоб вчитель-вихователь був готовим до такої роботи. «Праця вчителя-виховника тут не дуже інтенсивна, хоч він тільки має роллю керівника-приятеля й радника дитини. Він тоді використовує всі моменти, що розвивають обсяг знання в ділянці кожного предмету. У виборці занять лишає дітям свободу й ініціативу, бо це розвиває самостійність» [9, арк. 1].

Власне ідея розвитку самостійності та ініціативності учнів пронизує й інший методичний твір автора «Проект практичних занять в українських народних школах». Метою цих уроків має стати підготовка дітей до самостійного орієнтування у побуті та їхня професійна орієнтація [5].

Безумовно, ці ідеї педагога звучать дуже по-сучасному. Сьогодні говоримо про педагогіку співробітництва, про необхідність забезпечення

кожній дитині можливостей для вільного розвитку, прояву активності та ініціативи. А тому звернення до спадщини український педагогів минулого може вказати на можливі шляхи реалізації актуальних завдань сучасної педагогіки і практики виховання.

Висновки. Отже, погляди на виховання молодого покоління Корнила та Богдана Заклинського залишаються актуальними та можуть вказати сучасним педагогам шляхи до вдосконалення національної системи освіти. Червоною ниткою крізь усі педагогічні праці педагогів проходить ідея національного виховання та передачі молоді загальнолюдських вартостей, які складають основу морального виховання. Не менш важливий аспект їхніх педагогічних поглядів складає ідея формування самостійної ініціативної творчої особистості, якої так потребує сучасний світ. Саме тому, впевнені, спадщину вітчизняних педагогів треба глибоко досліджувати та використовувати, адаптувавши до сучасних реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заклинський Б. Що треба знати кожному українцеві? – Відень: накладом «Союза визволення України», у друкарні ад. Гольцгавзена у Відні, 1915. – 39 с.
2. Листи від учнів // Центральний Державний Архів Вищих Органів Влади і Управління України (далі – ЦДАВО України). – ф. 3896. – оп. 1. – спр. 16. – арк. 24 – 25.
3. Плитус О. Бібліотеки товариства «Рідна школа» як фактор національно-громадянського виховання дітей Галичини першої третини ХХ ст. / Плитус О. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – 2010. – Вип. 2. – С. 171 – 180.
4. Плитус О. Дитяча бібліотека як форма національно-громадянського виховання дітей Галичини першої третини ХХ ст. / Плитус О. // Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, співробітників і студентів РДГУ, 24 – 26 лютого 2009 р. Секція «Актуальні проблеми бібліотекознавства і бібліографії». – Рівне, 2009. — С. 49 – 53.
5. Проект практичних занять в українських народних школах // ЦДАВО України. – ф. 4388. – оп.1. – спр. 14. – 20 арк.